

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

BÙI THỊ THÚY

**THẾ GIỚI NHÂN VẬT TRONG HAI TẬP TRUYỆN
CỦA MA VĂN KHÁNG (*SAN CHA CHẢI VÀ XA XÔI
THÔN NGỰA GIÀ*)**

**LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

THÁI NGUYÊN – 2015

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

BÙI THỊ THÚY

**THỂ GIỚI NHÂN VẬT TRONG HAI TẬP TRUYỆN
CỦA MA VĂN KHÁNG (*SAN CHA CHẢI VÀ XA XÔI
THÔN NGỰA GIÀ*)**

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 60.22.01.21

**LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS Nguyễn Ngọc Thiện

THÁI NGUYÊN – 2015

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu nêu trong luận văn là trung thực. Những kết luận khoa học của luận văn chưa từng được ai công bố trong bất kì công trình nào khác.

Tác giả luận văn

Bùi Thị Thúy

LỜI CẢM ƠN

Sau một thời gian học tập, nghiên cứu, dưới sự chỉ bảo, dạy dỗ tận tình của các thầy cô giáo và sự giúp đỡ của bạn bè, đồng nghiệp, gia đình, luận văn đã được hoàn thành.

Trước tiên, tôi xin gửi lời tri ân đến PGS.TS Nguyễn Ngọc Thiện - người thầy đã tận tâm hướng dẫn tôi hoàn thành luận văn này.

Tôi xin gửi lời cảm ơn chân thành tới các thầy cô giáo khoa Ngữ Văn, Trường Đại học Sư phạm Thái Nguyên.

Đồng thời tôi cũng xin gửi lời cảm ơn đến gia đình, bạn bè, đồng nghiệp đã tạo điều kiện thuận lợi để tôi hoàn thành luận văn này.

Xin chân thành cảm ơn!

Thái Nguyên, tháng 04/2015

Tác giả luận văn

Bùi Thị Thúy

MỤC LỤC

Lời cam đoan	i
Lời cảm ơn.....	ii
Mục lục	iii
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài	1
2. Lịch sử vấn đề	2
3. Mục đích nghiên cứu và nhiệm vụ nghiên cứu	6
4. Đối tượng nghiên cứu và phạm vi nghiên cứu	7
5. Phương pháp nghiên cứu	7
6. Đóng góp của luận văn	7
7. Cấu trúc của luận văn	8
NỘI DUNG	9
Chương 1: MA VĂN KHÁNG VÀ QUAN NIỆM NGHỆ THUẬT VỀ CON NGƯỜI	9
1.1. Ma Văn Kháng với văn xuôi Việt Nam từ đổi mới đến nay	9
1.2. Quan niệm nghệ thuật về hiện thực và con người trong hai tập truyện của Ma Văn Kháng (<i>San Cha Chải</i> và <i>Xa xôi Thôn Ngựa Già</i>)	14
1.2.1. Vài nét về tiểu sử và con đường đến với văn chương của Ma Văn Kháng	14
1.2.2. Quan niệm nghệ thuật về hiện thực và con người trong văn xuôi sau đổi mới	16
1.2.3. Quan niệm nghệ thuật về hiện thực và con người trong hai tập truyện “ <i>San Cha Chải</i> ” và “ <i>Xa xôi Thôn Ngựa Già</i> ” của Ma Văn Kháng	20
Tiểu kết chương 1	25
Chương 2: CÁC KIỂU LOẠI NHÂN VẬT TRONG TẬP TRUYỆN NGẮN <i>SAN CHA CHẢI</i> VÀ TẬP TRUYỆN VỪA <i>XA XÔI THÔN NGỰA GIÀ</i> CỦA MA VĂN KHÁNG	26
2.1. Khái niệm truyện ngắn, truyện vừa	26
2.1.1. Truyện ngắn	26

2.1.2. Truyện vừa	26
2.2. Khái niệm nhân vật văn học và thế giới nhân vật	27
2.2.1. Nhân vật văn học	27
2.2.2. Thế giới nhân vật	28
2.3. Tổng quan về hai tập truyện <i>San Cha Chải</i> và <i>Xa xôi Thôn Ngựa Già</i> . .	30
2.3.1. Tập truyện <i>San Cha Chải</i>	30
2.3.2. Tập truyện vừa <i>Xa xôi Thôn Ngựa Già</i>	30
2.4. Thế giới nhân vật trong hai tập truyện <i>San Cha Chải</i> và <i>Xa xôi Thôn Ngựa Già</i>	31
2.4.1. Nhân vật bản năng	32
2.4.2. Nhân vật tha hóa	43
2.4.3. Nhân vật bi kịch	50
2.4.4. Nhân vật có phẩm chất tốt đẹp	56
2.4.4.1. Người dân tộc thiểu số tính tình hiền lành, tốt bụng	57
2.4.4.2. Người chiến sĩ an ninh dũng cảm, thông minh	60
Tiểu kết chương 2	63
Chương 3: NGHỆ THUẬT THỂ HIỆN THẾ GIỚI NHÂN VẬT TRONG HAI TẬP TRUYỆN <i>SAN CHA CHẢI</i> VÀ <i>XA XÔI THÔN NGỰA GIÀ</i> CỦA MA VĂN KHÁNG	65
3.1. Miêu tả ngoại hình nhân vật	65
3.2. Miêu tả nhân vật qua hành động	71
3.3. Miêu tả tâm lý nhân vật	73
3.4. Ngôn ngữ và giọng điệu	80
3.4.1. Ngôn ngữ	80
3.4.2. Giọng điệu	85
3.4.2.1. Khái niệm	85
3.4.2.2. Giọng điệu ngợi ca	86
3.4.2.3. Giọng điệu xót xa, thương cảm	87
3.4.2.4. Giọng điệu triết lý, tranh biện	90
Tiểu kết chương 3	93

KẾT LUẬN	94
TÀI LIỆU THAM KHẢO	97

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

Ma Văn Kháng là một trong số những nhà văn có đóng góp đáng kể vào công cuộc đổi mới văn xuôi giai đoạn sau 1975. Với tinh thần miệt mài, cần mẫn và niềm say mê với nghề viết, Ma Văn Kháng được đánh giá là “một cây bút văn xuôi lực lưỡng, sung sức, một đời văn sáng tạo” của nền văn học đương đại.

Ma Văn Kháng bước vào làng văn với truyện ngắn đầu tay *Phố cũ* đăng trên báo *Văn nghệ* năm 1961, cho đến nay Ma Văn Kháng đã có hơn chục tiểu thuyết, trên 200 truyện ngắn, 4 tập truyện viết cho thiếu nhi và một hồi kí văn chương đầy đặn, một tập tiểu luận - bút kí về nghề văn. Với những cách tân táo bạo về tư duy nghệ thuật, Ma Văn Kháng đã tạo được một phong cách riêng, độc đáo trong văn nghiệp của mình. Ông đã nhận được nhiều giải thưởng cao quý: Giải Nhì (không có giải nhất) cuộc thi viết truyện ngắn 1967 của tuần báo *Văn nghệ (Xa Phủ)*; Giải thưởng văn học ASEAN năm 1998 (*Trăng soi sân nhỏ*); Giải “Cây bút vàng” (giải cao nhất) của Bộ Công an và Hội Nhà văn Việt Nam 1996 – 1998; Giải thưởng Nhà nước về văn học nghệ thuật năm 2001; Giải thưởng Hội Nhà văn Hà Nội năm 2009 với tiểu thuyết *Một mình một ngựa*; Giải thưởng Hồ Chí Minh về Văn học - Nghệ thuật đợt 4, năm 2012.

Một số tác phẩm của Ma Văn Kháng đã từng gây xôn xao dư luận bởi vấn đề mà nó đặt ra có ý nghĩa quan trọng làm thay đổi tư tưởng, nhận thức của con người và cho đến nay vẫn còn mang tính thời sự như: *Mưa mùa hạ* (1982), *Mùa lá rụng trong vườn* (1985), *Đám cưới không có giấy giá thú* (1989). Không chỉ thành công ở thể loại tiểu thuyết, Ma Văn Kháng còn rất thành công ở thể loại truyện ngắn. Truyện ngắn đã đem lại vinh quang cho nhà văn ngay từ buổi đầu khởi nghiệp. Nhà văn luôn có ý thức tìm tòi đổi mới trong sáng tác, đặc biệt là ở thể loại truyện ngắn sau 1976 - Ma Văn Kháng tạm biệt Lào Cai trở về Hà Nội. Sự hỗn độn, xô bồ của cuộc sống hiện tại đã làm chuyển biến cái nhìn trong sáng tác của nhà văn. Ông quan niệm “ *Văn chương là chuyện đời thông qua việc đào bới bản thể ở chiều sâu tâm hồn, chứ đâu phải là đi hót lầy*

cái vầng bọt nổi trên bề mặt của ngoại vật”. Thế giới nhân vật được mở rộng, quan niệm nghệ thuật về hiện thực và con người uyển chuyển và tinh tế hơn.

Truyện ngắn của Ma Văn Kháng có thể tạm thời chia thành hai nhóm: nhóm đề tài miền núi và nhóm đề tài thành thị. Hai tập truyện ngắn, truyện vừa *San Cha Chải* và *Xa xôi Thôn Ngựa Già* gần đây nhất viết về đề tài miền núi và thành thị đã khẳng định tài năng, tâm huyết của nhà văn và góp phần làm cho bức tranh hiện thực cuộc sống được phản ánh trong nền văn học hiện đại Việt Nam trở nên phong phú, đa dạng.

Trong luận văn này, chúng tôi quan tâm tới thế giới nhân vật - một thế giới nhân vật vô cùng phong phú trong hai tập truyện của Ma Văn Kháng: *San Cha Chải* và *Xa xôi Thôn Ngựa Già*. Nghiên cứu nhân vật chính là nghiên cứu cách nhà văn nhìn nhận, cắt nghĩa về con người như thế nào và bằng cách nào trong văn chương của mình. Trong thực tế, đã có có nhiều công trình nghiên cứu về truyện ngắn của ông nhưng chưa có công trình chuyên biệt nào về thế giới nhân vật trong hai tập truyện này. Xuất phát từ tình cảm yêu mến, trân trọng các tác phẩm của Ma Văn Kháng và mong muốn góp thêm tiếng nói vào sự khẳng định về thế giới nhân vật trong hai tập truyện, chúng tôi lựa chọn đề tài ***Thế giới nhân vật trong hai tập truyện của Ma Văn Kháng (San Cha Chải và Xa xôi Thôn Ngựa Già)***

2. Lịch sử vấn đề

Với sức viết dồi dào và quá trình lao động sáng tạo nghệ thuật nghiêm túc, Ma Văn Kháng đã có một gia tài văn chương khá đồ sộ. Có thể thấy rằng khi mới dần thân vào sự nghiệp văn chương, tác phẩm của Ma Văn Kháng đã được giới nghiên cứu, phê bình và độc giả quan tâm. Nhiều công trình nghiên cứu, phê bình của GS **Phong Lê**, PGS.TS **Nguyễn Ngọc Thiện**, PGS.TS **Đào Thủy Nguyên**, PGS.TS **Nguyễn Thị Bích Thu**, PGS.TS **Lã Nguyên**...được đăng tải trên nhiều sách báo và tạp chí.

Đa số các nhà nghiên cứu đều cho rằng Ma Văn Kháng dành toàn bộ sự chú ý của mình vào việc khám phá những con người trên nhiều bình diện khác

nhau với cái nhìn không xuôi chiều. Khi thể hiện con người, nhà văn đã đạt tới độ sắc sảo về nghệ thuật phân tích tâm lí nhân vật. Bàn về truyện ngắn của Ma Văn Kháng trước 1986 có thể kể đến bài viết của **Nguyễn Văn Toại** “Đọc các sáng tác miền núi của Ma Văn Kháng, nghĩ về trách nhiệm của nhà văn trước một đề tài lớn”. Tác giả chia truyện ngắn của Ma Văn Kháng thời kỳ này có hai dạng: dạng có cốt truyện đầy đủ, coi trọng việc xây dựng chân dung nhân vật và dạng truyện “*lấy tư làm cốt, lấy tình làm nền, được viết như những bài thơ văn xuôi*”. Bên cạnh đó, tác giả còn chỉ ra nhân vật của Ma Văn Kháng hoạt động, bộc lộ tính cách trong hoàn cảnh được đẩy lên theo yêu cầu tư tưởng của tác phẩm [46]. Tác giả **Nguyễn Nguyên Thanh** khi viết về tập *Ngày đẹp trời* đã chỉ ra đặc điểm nhân vật thường thấy “*Người tốt cứ tốt, kẻ xấu cứ xấu, người hy sinh mình cứ tiếp tục hy sinh cho kẻ khác vụ lợi tiếp tục sống trên dư thừa may mắn*” [36]

GS **Phong Lê** đã nhận định “*Truyện ngắn Ma Văn Kháng là hiện tượng nổi bật trong những năm 90*” [21]. Có thể nhận ra rằng bước sang thời kỳ đổi mới, Ma Văn Kháng đã khẳng định vị trí của mình ở thể loại truyện ngắn. PGS. TS **Nguyễn Ngọc Thiện** trong bài viết “Một cây bút văn xuôi sung sức, một đời văn cần mẫn” đã nhấn mạnh: “*Đặc biệt, trong vận dụng thể loại tự sự, nhà văn đã phát huy được ưu thế của việc miêu tả tâm lí nhân vật khi lách sâu vào vùng tâm linh bí ẩn của con người*” [42].

PGS.TS **Lã Nguyên** với bài viết “*Khi nhà văn đào bới bản thể ở chiều sâu tâm hồn*” [29] đã nêu lên những nét tổng quát về truyện ngắn Ma Văn Kháng. Đây là một công trình nghiên cứu công phu, toàn diện với những đánh giá mang tính khoa học về truyện ngắn Ma Văn Kháng. Tác giả đã chia truyện ngắn Ma Văn Kháng thành ba nhóm: nhóm thứ nhất thể hiện “*Cái nhức nhối xót xa, giận mà thương cho sự hoang dã, mông muội của những kẻ chưa thành người và những kẻ không được làm người*”. Nhóm thứ nhất gắn với đề tài miền núi, biên ải. Nhóm thứ hai “*Cảm khái thâm trầm trước thế sự hôm nay*”, là những truyện ngắn viết về đời sống thành thị sau chiến tranh trong sự đổi thay